www.somalilandlaw.com

This bill has been presented to the House of Representatives by the Somaliland Government in November 2007.

Somaliland National Human Rights Commission Bill 2007

Xeerka Komishanka Qaranka ee Xuquuqda Aadamaha 2007

JAMHUURIYADDA SOMALILAND

Golaha Wakiilada

Markuu Tixgaliyey: Qoddobka 8aad ee Dastuurka Dalka JSL
Markuu Arkey: Qoddobka 10aad farqadiisa **2**aad ee Dastuurka JSL
Markuu Arkey: Qoddobka 24aad ee Dastuurka dalka JSL
Markuu Arkey: Qoddobada 25aad, 27aad, 28aad, 30aad, 31aad, 32aad, 36aad, ee Dastuurka Dalka J.S.L.
Marka uu Tixgeliyey: Baahida loo qabo Hay'ad Dawladeed oo madax- banaan, kana gaysan doonta taageero dadaalka ay dad-weynaha reer Somaliland ku Hiigsanayaan hir-gelinta mab'aadiida Caalamiga ah ee Xuquuqda Aadamiga iyo Xoriyaddaha Aasaasiga ah
Markuu Aqoonsadey: Danta iyo maslaxada Shacbiga Somaliland, waxa xeerkan lagu aasaasay Komishanka Qaranka ee Xuquuqda Aadimiga.
Markuu arkay: Qoddobka 113(3) iyo 122 Dastuurka JSL

CUTUBKA 1aad

Qoddobka 1aad

Eray bixinta

Gudoomiyaha: Waxaa loola jeedaa Guddoomiyaha Komishanka Qaranka ee Xuquuqda Aadamaha.

Komishan: Waxaa loola jeedaa Komishanka Xuquuqda Aadamaha ee Xeerkan lagu Aasaasay.

Guddiga Xulista: Waxaa loola jeedaa guddiga loo igmaday xulista xubnaha Komishanka Qaranka ee Xuquuqda Aadamaha.

Xubnaha: Waxaa loola jeedaa xubnaha uu ka kooban yahay Komishanka Qaranka ee Xuquuqda Aadamaha.

Cabte: Waxaa loola jeedaa qofkasta oo xuquuqdiisii iyo xoriyaadkii aasaasiga ahaa lagaga xad gudbay.

Warbixin Sanadeedka: Waxa loola jeedaa warbixin sanadeedka Komishanku sanadkiiba uu u gudbiyo Madaxweynaha iyo Golayaasha Baarlamaanka.

Warbixin gaar ah : Waxaa loola jeeda warbixinta dhacdooyinka gaarka ah ee ay Komishanku u gudbiyaan Madaxweynaha iyo Golayaasha Baarlamaanka

Xuquuqda Aasaasiga ah: Waxaa loola jeedaa Xuquuqda aasaasiga ah ee Dastuurka Qaranka u gaar yeelay muwaadiniinta.

Baarlamaanka: Waxaa loola jeedaa labada Gole ee Sharci Dejinta Qaranka Somaliland.

Mabaa'diida Guud

Qoddobka 2aad

Komishanka Qaranka

Komishanka Xuquuqda Aadamiga Somaliland wuxu ahaanayaa hay'ad madaxbanaan oo Qaran, xorna u ah gudashada hawlaheeda si waafaqsan Xeerkan iyo Qaanuunka Caalamiga ah ee Xuquuqda Aadamiga, cadaalada iyo mabaadii'da maamulka wanaagsan. Sida ku xusan Dastuurka Qoddobka 10aad farqadiisa 2aad

Qoddobka 3aad

Magac dhawga Xeerkan

Xeerkan waxaa loogu yeedhayaa "Xeerka Komishanka Xuquuqda Aadamaha Somaliland".

Qoddobka 4aad

Fasiraad

Xeerkan waxaa loo fasirayaa si waafaqsan Shareecada Islaamka, Xeerarka kale ee Dalka, Dhaqanka suuban iyo Xeerarka Caalamiga ah ee Xuquuqda Aadamaha.

Qoddobka 5aad

Xadka Adeegsiga Xeerka

Xeerkan waxaa lagu dhaqayaa dhamaan Xuduudaha Dalka Jamhuuriyadda Somaliland ka kooban tahay.

Qoddobka 6aad

Ujeedada Komishanka

Xeerkan waxaa lagu dhisay Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha, isla markaana waxaa lagu maamulaya dhamaan hawlaha la xidhiidha gefka laga galo Xuquuqda Aadamaha iyo Xoriyaadka Aaasaasiga ah ee Muwaadinka, iyadoo aan lagu xad gudbayn Xeerarka kale ee Dalka.

Qoddobka 7aad

Xarunta Komishanka

Komishanka Qaranka waxay xaruntiisu noqonaysaa caasimada J.S.L, sidoo kale Komishanku waxa uu go'aansan karaa in uu gobolada kale ka furto xafiisyo, iyadoo ku xidhnaan doonta awoodooda dhaqaale iyo baaxada hawlahooda.

Qoddobka 8aad

Shuruudaha Xubnaha Komishanka

Shuruudaha lagu xulanayo xubinta waa kuwan hoos ku qoran:-

1. Inay muslin tahay kuna dhaqanto Diinta Islaamka.

2. Inay muwaadin tahay, da'deedu ka yaraan 35 sanno, kana weynayn 60 sanno.
3. Inay caqli ahaan u gudan karto xilkeeda.
4. Inay leedahay aqoon heer Jaamacadeed ama waxbarasho u dhiganta.
5. In aanay hore ugu dhicin Xukun ciqaabeed oo Kama dambays ah oo Maxkamad horteed kaga cadaaday shantii sanno ee ugu dambeeysay.
6. Inay tahay xilkas, Akhlaaqdeeda iyo Dhaqankeeduna toosanyahay, yahayna shakhsi ku sifoobay Dhexdhexaadnimo, Karti, Hufnaan iyo Daacadnimo.
7. Waa inay leedahay waayo aragnimo sharciyeed ama hawlaha Xuquuqda Aadamaha kuna soo shaqeysay muddo aan ka yareyn 7 sanadood.

CUTUBKA 2AAD

Qoddobka 9aad

Dhismaha Xafiiska Komishnaka Xuquuqda Aadamaha

1. Komishanku waxa uu ka kooban yahay (7) xubnood oo lagu soo xulay shuruudaha ku cad Qoddobka 8aad ee Xeerkan.
2. Waxay ku imanayaan xubnaha Komishanka Qaran qaabka xulista ah, Madaxweynuhuna digreeto ku soo saaro magacaabistooda.
3. Gudoomiyaha Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha iyo ku xigeenka waxaa Madaxweynuhu ka dhex-magacaabayaa xubnaha Komishanka, ka dib marka la ansixiyo, iyada oo loo raacayo shuruudaha laga doonayo ee Xeerkan ku xusan.
4. Xubnaha Komishanka 1/3 waa inay noqdaan garyaqaano heer Jaamacadeed ah

Qoddobka 10aad

Habka Xulista Xubnaha Komishanka

1. Saddex bilood ka hor dhammaadka muddada xilka komishanka hore, M/waynuhu wuxuu qoraal ku wargelinayaa Shir Gudoonka Golaha Guurtida iyo Gudoomiyaha Maxakamada Sare in ay ku soo magacaabaan xubnahooda guddiga xulista komishanka muddo aan ka badnayn (10) casho, isagoo isaguna muddadaas ku magacaabaya saddexda xubnood ee kale.
2. Muddo (**7**) cisho gudahood ah oo ka bilaamaysa marka Madaxweynuhu helo magacaabista xubnaha Guurtida iyo Maxkamada Sare, wuxuu isugu yeedhayaa xubnaha Guddiga xulista xubnaha Komishanka qaran si ay u gutaan xilkooda iyo waajibadkooda.
3. Guddiga soo xulista xubnuhu waxay ka kooban yihiin (7) xubnood oo ka kala socda.
   a) Saddex xubnood oo uu Madaxweynuhu soo magacaabo oo aan xukuumadu ku jirin.
   b) Laba xubnood oo ka socda Guddiga Golaha Guurtida u qaabilsan Xuquuqda Aadamaha.
   c) Laba Garsoore oo ka tirsan Garsoorayaasha Maxkamada sare oo uu soo magacaabo Gudoomiyaha Maxkamada Sare.
4. Guddigu fadhigooda ugu horeeya muddo (7) cisho Gudahood ah, waxay ku xayeysiinayaan warbaahinta Dalka ogaysiinta qabashada araajida muwaadiniinta Somaliland ee u qalma in ay ka soo qayb galaan tartanka xubnaha loo xulanayo Komishanka Qaran ee Xuquuda Aadamaha.
5. Fadhiyada Guddida xulista xubnaha Komishanka waxaa guddoominaya gudoomiye ay iska dhexdoortaan fadhigooda ugu horeeya

6. Araajida waxaa lagu soo hagaajinayaa Xoghaya Guud ee Golaha Guurtida, muddada qabashada araajidu waxay noqonaysaa (15) cisho oo ka bilaabmaysa dhamaadka muddada ku xusan farqada (4aad) ee Qodobkan.
7. Marka ay dhamaato muddada qabashada araajidu ee ku xusan faqarada (6aad) ee qoddobkan, guddigu muddo (21) cisho gudahood ah waxay gudo gelayaan kala saarista araajida tartamayaasha, kana soo xulayaan (12) xubnood oo u qalma in ay ka mid noqdaan Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha.
8. Guddigu marka ay hawshaas dhamaystiraan waxay soo jeedin ahaan ugu gudbinayaan Madaxweynaha Jamhuuriyada Somaliland mudo 7 cisho gudahood ah oo ka bilaabmaysa dhamaadka muddada ku xusan faqrada 7aad ee Qoddobkan liiska (12) ka xubnood ee ay komishanka u soo xuleen.
9. Madaxweynaha marka ay soo gaadho soo jeedintaas (12) ka xubnood ah.
   a) Wuxuu ka soo magacaabayaa (7) da xubnood ee noqonaya Komishanka Qaranka ee Xuquuqda Aadamaha.
   b) Waxaana Madaxweynaha waajib ku ah in uu todobada xubnood ku soo saaro Digreeto Madaxweyne, muddo (11) cisho gudahood ahna, ugu gudbiyo Golaha Wakiilada si ay mid mid ugu ansixiyaan cod-haldheeri ah.
10. (**5**) ta xubnood ee hadhay waxay noqonayaan kayd iyada oo loo kala xulan doono sida ay liiska ugu kala horeeyaan, sida ay u kala horeeyaana waxay ka muuqan doontaa Digreetada Madaxweynaha
11. Guddiga xulista xubnaha Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha iyo Madaxweynaha J.S.L waxaa waajib ku ah, marka xubnaha la xulanayo, in ay tixgeliyaan mab'da dheelitirka lamaanaha (Gender balance) iyo beelaha la haybsooco.

Qoddobka 11aad
Dhaarta Xubnaha

1. Madaxweynaha J.S.L, marka Golaha Wakiiladu ansixiyo xubnaha Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha muddo 15 casho Gudahood ayuu isugu yeedhayaa fadhigooda ugu horeeya, waxaana si xubin-xubin ah u dhaarinaaya xubnaha Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha Gudoomiyaha Maxkamada Sare.
2. Dhaarta xubnaha Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha waxay noqonaysaa dhaarta ku xusan Qoddobka 129aad ee Dastuurka J.S.L.
3. Guddoomiyaha iyo xubnaha Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha magacaabistooda ka dib waxaa ay si buuxda u la wareegayaan hawsha xafiiskooda.

Qoddobka 12aad
Waajibaadka Shaqo ee Gudoomiyaha Komishanka

Waajibaadka Gudoomiyaha Komishanku waxay noqonaysaa: -

1. Madaxa Komishanka Qaranka ee Dalka.
2. Waxa uu mas'uul ka yahay jihaynta arrimaha iyo maamulka Komishanka Qaranka.
3. Daba galka iyo la socodka shaqada xubnaha iyo Agaasimaha maamulka xafiiska.

Qoddobka 13aad

Waajibaadka Shaqo ee Gudoomiye Ku Xigeenka

1. Qabashada hawlaha shaqo ee xafiiska marka uu Gudoomiyuhu maqan yahay.
2. Iyo hawlaha kale ee Gudoomiyuhu u igmado.

Qoddobka 14aad

Cidda aan Xubin ka Noqon Karin Komishankan Qaran

Qofkasta oo xil ka haya Hay'addahan hoos ku qoran Kama mid noqon karo xubnaha Komishankan Qaran:-

1. Xubin Baarlmaanka ka tirsan.
2. Xubin Golayaasha Deegaanka ka mid ah.
3. Xubin gudiyada fulinta ee Xisbiyada ka tirsan.
4. Xubin shaqaale Dawladeed ah.
5. Xubin garsoorka ka mid ah.
6. Xubin ciidanka ka tirsan.

Qoddobka 15aad

Darajada Xubnaha

1. Darajo ahaan Guddoomiyaha Komishanka Qaranka ee Xuquuqda Aadamahu waxay la mid tahay darajada Garsooraha Maxkamada Sare.

2. Darajada Xubnaha kale ee Komishanka waxay la mid tahay darajada Gudoomiyaha Maxkamada Rafcaanka.

Qoddobka 16aad

Agaasimaha Maamulka Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha

Xafiiska maamulka Komishanka Qaranka ee Xuquuqda Aadamaha wuxuu yeelanayaan Agaasimaha Maamul oo uu magaacaabo Gudoomiyahu, oo ay ku ansixiyaan komishanku, cod hal-dheeri ah.

Qoddobka 17aad

Xilka Iyo Hawlaha Agaasimaha Maamulka

1. Agaasimaha maamulka waxaa uu hoosyimaadaa Gudoomiyaha Komishanka, waxaana uu ku shaqeeyaa awaamiirtiisa.
2. Agaasimahu waxaa uu mas'uul ka yahay fulinta go'aamada Komishanka isuduwida dhamaan hawl-maalmeedka xafiiska iyo hawlgalinta shaqalaha kale ee xafiiska.
3. Waxa kale oo uu fulinayaa hawlaha kale ee uu u igmado Komishanku.
4. Agaasimaha waxaa uu ka qayb gelayaa shirarka Komishanka, waxaa uu qaadayaa hadal qoraalada wax cod ahna ma laha.

Qoddobka 18aad

Xilka ka Qaadista Agaasimaha

1. Agaasimaha waxaa xilka ka qaadaya gudoomiyaha Komishanka, waxaana ogalaanaya Komishanka.
2. agaasimaha waxaa xilka lagaga qaadikaraa marka ay yimaadaan asbaabahan hoose:-
   a) Haddii uu guddan kari waayo xilkiisa, sababo caafimaad, bukaan maskaxeed awgeed.
   b) Ama uu karti daro awgeed uu gudan kari waayo xilkiisa.
3. Ka hor inta aan xilka laga qaadin agaasimaha waa in digniin afka ah la siiyo, marka labadna digniin qoraal.

Qoddobka 19aad
Muddada Komishanka

1. Muddada xilka xubnaha Komishanka Qaran waa (5) sannadood laga bilaabo maalinta la dhaariyo, waxaana xubinta dib loo dooran karaa (1) mar oo kale.
2. Xubinta komishanka hore ee dib loo dooranayo, waxaa dib loogu dooran karaa hab raac la mid ah kii lagu doortay ee ku cad xeerkan.

Qoddobka 20aad
Xil ka Qaadista Xubnaha Komishanka

1. Guddoomiyaha iyo xubnaha kale ee Komishanku waxay xilkooda ku waayayaan geeri xubinta Ku timaada.
2. Xilka fadhiisasho qoraal ah oo ay xubinta u gudbiso Madaxweynaha, Golahana Ogaysiin siiso.
3. Ama uu galo dambi xadhigiisu gaadhayo muddo sadex **(3)** Sano ah ama ka badan.
4. Guddan kari waayo xilkiisa sababo Caafimaad darro ama bukaan maskaxeed awgeed oo ay cadeeyeen guddi dhakhaatiir ah oo ka diwaangashan Wasaarada Caafimaadka.
5. Ama uu ka maqnaado 4 fadhi oo isku xiga oo aan sababaysnayn.

Qoddobka 21aad
Xil ka qaadista Gudoomiyaha

1. Gudoomiyaha xilka gudoomiyenimo waxaa ka qaadi kara, M/waynaha, iyadoo aan laga qaadin xilkii xubinimada Komishanka.
2. Gudoomiyaha xilka qaadidiisu waxay ku iman kartaa sababahan:
   (a) In uu gudan kari waayo xilkii gudoomiye sabab caafimaad oo ay soo cadeeyaan Guddi dhakhaatiir ah oo Wasaarada Caafimaadku aqoonsan tahay
   (b) In uu limiyo xubinimadii komishanka sababaha ku sheegan xeerkan
   (c) In uu la yimaado talo maroorsi iyo keli talisnimo uu hawshii Komishanka kelidii ku maroorsado oo ugu yaraan shan xubnood oo komishanka ahi soo jeediyaan in xilka laga qaado.
   (d) In uu la yimaado kartidaro fadhiidh ka dhigta hawshii komishanka oo ugu yaraan shan xubood oo xubnaha komishanka ka mid ahi soo jeediyaan.
   (e) In khilaaf ku saabsan maamulka ama maaliyada ay cadaato in uu masuul ka yahay Gudoomiyuhu, baadhis ka dibna ay sidaa talo ku soo jeediyaan Guddiga Golaha wakiilada u qaabilsan Xuquuqda Aadamaha.
   (f) In sababo ka duwan kuwa xubinta hore Guddiga xubinta hore ku xusani ku talo bixiso in Gudoomiyaha laga qaado xilka Gudoomiyenimo.

(g) In Goluhu ogolaado in lagu oogo dacwad denbi ciqaab ah oo ciqaabtiisa ugu badani ay ka badan tahay sadex sano.

(h) Haddii xubnaha komishanku shir isugu yeedhi waayo laba bilood oo xidhiidh ah.

3. Marka M/waynuhu helo soo jeedimaha xilka qaadista Gudoomiyaha Komishanka ee ku xusan xubnaha (a), (b) iyo (g) ee faqrada hore ee qodobkan, wuxuu muddo aan ka badnayn (15) casho uu ku ogolaanayaa soo jeedinta xilka qaadista Gudoomiyaha, wuxuuna xubnaha kale ka dhex magacaabayaa Gudoomiye cusub.
4. Marka M/waynuhu helo soo jeedimaha xilka qaadista Gudoomiyaha Komishanka ee ku xusan xubnaha (c), (d), (e), (f) iyo (h) ee faqrada hore ee qodobkan, wuxuu Gudoomiyaha u gudbin karaa qoraal digniin ah muddo aan ka badnayn (30) casho, isagoo ku amraya in uu saxo ama wax ka bedelo waxyaabaha laga cawday muddo cayiman, wuxuuna qoraalka ogaysiin ka siinayaa xubnaha kale ee komishanka iyo Golaha wakiilada.
5. M/waynuhu hal mar oo keliya ayuu bixin karaa digniinta ku xusan faqrada 4aad ee qodobkan muddada Gudoomiye kasta uu xilka hayo. Haddii mar kale la soo jeediyo ama muddada uu ku cayiman digniinta uu saxi waayo ama wax ka bedeli waayo arrimaha lagu amray, wuxuu soo saarayaa xilka qaadistiisa muddada ku xusan faqrada 3aad ee qodobka laga bilaabo maalinta soo jeedinta labaad soo gaadhay M/waynaha ama ay dhamaatay muddii la cayimay digniinta.

Qoddobka 22aad
Sababaha Kale ee Xilka Qaadista Xubnaha

1. Gudoomiyaha komishanka iyo xubnaha kale ee komishanka waxa kale oo xilka lagaga qaadi karaa:-
   a. Inay lumiyaan dhex-dhexaadnimada.
   b. Inay si ula kac ah uga gaabsadaan gabood fal xuquuqda aadamaha ah oo soo gaadhay ama looga soo dacwooday.
   c. Marka gabood fal Xuquuqda Aadamaha ah oo ay ku helaan baadhistooda ay qariyaan ama ka been sheegaan iyagoo cid ugu danaynaya ama ku ilaalinaya.
2. Habka xilka qaadista xubinta komishanka waxaa loo raacayaa sidan:-
   a. Marka (1/3) saddex meeloodow meel xubnaha Golaha ah, oo sidaas motion ku soo jeediyo.
   b. Marka Madaxweynaha J.S.L, uu soo jeediyo in xilka laga qaado oo sababaysan.
   c. Marka baadhis ka dib Guddiga Golaha u qaabilsan xuquuqda aadamaha uu sidaa talo ku soo jeediyo.
   d. Soo jeedimaha faqrada (a), (b) iyo (c) waa in ay helaan ogalaanshaha Golaha Wakiilada oo cod buuxa (Absulate Majority).

Qoddobka 23aad
Shaqaalaha Komishanka

1. Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamuhu waxay shaqaalaha xafiiskooda u qoranayaan si madaxbanaan iyagoo u raacaya baahidooda xafiis, si ay ugu suurtogasho habsami u gudashada hawlahooda xeerkani sargooyey.
2. Shaqaalaha Komishanka Qaran waxay xilkooda u gudanayaan si waafaqsan heshiiska ay wadagalaan Komishanka Qaran iyo xeerarka shaqo ee dalka.

3. Komishanka Qaran marka ay dejiyaan baahidooda xafiis,shaqaalaha mushaharkooda iyo gunadoodaba, waxay kala tashanayaan Wasaaradda Maaliyada.
4. Isla markaana waxay la socodsiinayaan tirada shaqaalaha ay qorteen iyo darajadoodaba Hay'adda Shaqaalaha Dawlada.

Qoddobka 24aad

Buuxinta Jagada Banaan

1. Madaxweynaha ayaa qoraal ku soo saaraya in xubintaas jagadeedu banaantahay, iyada oo sababaysan.
2. Marka jago ka banaanaato Komishanka iyadoo loo raacayo sida ku xusan Qoddobka 10aad faqrada 10aad waxaa la qaadanayaa Shanta Xubnood ee kaydka ah oo uu toos digreeto ugu soo saarayo Madaxweynuhu, Golahuna ansixiyo.
3. Marka xubnaha kaydka ah dhamaadaan waxaa la xayeysiinayaa jagadaas buuxinteeda iyada oo loo marayo habkii xubnaha lagu soo doortahay.
4. Haddii xubinta jagada banaysay ay tahay Guddoomiyaha, inta laga dooranayo Gudoomiye waxaa xilka si ku meel gaadh ah u sii haynaya Gudoomiye ku xigeenka Komishanka.

Qoddobka 25aad

Habka fadhiyada Komishanka

1. Komishanku waxay samaysanayaan Xeer hoosaadkooda iyo hanaankooda shaqo.
2. Komishanku waxay isku maamulayaan Xeer hoosaadkooda oo ay ku caddahay hab-dhaqankoodu.
3. Komishanku waxay shirarkooda ku qabsanayaan meesha ay u arkaan in ay ku haboontahay, waxaana laga maarmaan ah in ay bishii laba jeer kulmaan.
4. Tirada fadhiyada Komishanku ku qabsoomayo waa (5) xubnood in ay joogaan fadhigaas.
5. Go'aamada iyo awaamiirta Komishanka waxaa ku dhawaaqaya Guddoomiyaha Komishanka, marka uu maqan yahayna ku xigeenka ama xubinta loo igmaday oo Komishanka ah.
6. Komishanka waxay isu qaybin karaan Guddi hoosaadyo, waxaanay adeegsan karaan aqoonyahano ka caawiya hawshooda farsamo ahaan.

CUTUBKA 3AAD

Qoddobka 26aad

Waajibaadka Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha

Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha waxaa waajibkoodu yahay:-

1. In ay baadhis madaxbanaan ku sameeyaan arrin ay u arkaan Komishan ahaan in la baadhaa in ay muhiim tahay, iyo cabasho uga timaad qof ama koox oo ku saabsan gef laga galay Xuquuqda Aadamaha.
2. In ay tagaan xabsiyada, saldhigyada iyo goobaha kale ee xabsi ahaanta loo isticmaalo si ay u soo eegaan ama wax uga ogadaan xaalada ay ku sugan yihiin dadkaas xidh-xidhan si ay talo haboon uga soo jeediyaan.
3. Wacyigelinta iyo barista bulshada Xuquuqda Aadamaha iyo sababta loogu baahan yahay in la qadariyo xuquuqahaas, iyada oo la adeegsanayo barnaamijyo cilmi baadhineed, warbaahinta ama qaab kulameed komishanku u arko in ay ku haboontahay.

4. In ay kormeeraan hay'addaha dawlada ee la xidhiidha Xuquuqda Aadamaha iyo ka talosiinta sidii hore loogu marin lahaa ismaamulka wanaagsan iyo dhaqangelinta, qadarinta xuquuqda muwaadinka.
5. U soo jeedinta Baarlamaanka wax ka bedelka Xeerarka ama habab wax ku oolka ah oo lagu hor marinaayo Xuquuqda Aadamaha.
6. In ay Golaha Wasiirada iyo hay'addaha kale ee xukuumada u soo jeediyaan talooyin ku wajahan ilaalinta iyo dhawrida Xuquuqda Aadamaha iyo xoriyaadka aasasiga ah ee muwaadiniinta.
7. Waxay wada shaqayn iyo tashi la yeelanayaan ururuda wadaniga ah ee ka shaqeeyaha Xuquuqda Aadamaha.
8. Marka uu fulinayo waajibaadkiisa, Komishanku waa in uu had iyo goor raadiyaa in uu gaadho xal niydsamid ku salaysan oo uu ku dhex-dhexaadinayo dhinacyada, Marka uu sidaasi samaynayo, komishanku kuma khasbana aragtida dhinacyada.

CUTUBKA 4aad

Qoddobka 27aad

Awoodaha Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha

1. Komishanka Qaranka waxaa Xeerkani u awood yeelay in ay leeyihiin dhamaan awoodaha muhiimka u ah Gudashada xilkooda ama waajibaadkooda oo ay ka madax-banaanyihiin tilmaamaha iyo amarada dibada kaga yimaada.
2. Komishanku marka ay waajibaadkooda sharci gudanayaan waxa ay leeyihiin awoodaha dhex-dhexaadin, heshiisiin iyo baadhitaan xaqiiqo raadis iyo go'aan ka gaadhidooda.

3. Komishanku haddii ay ku qancaan in uu jiro gabood fal laga galay Xuquuqda Aadamaha ama xoriyaadka aasaasiga ah waxay soo saarayaan:-
   a) Qoraalo maamul oo ku saabsan gudashada waajibkooda ee ku xusan Xeerkan.
   b) Waxay waydiimo ku samayn karaan cid kasta oo xidhiidh la leh arrin baadhitaankeeda gacanta Komishanku ku hayo.
   c) Raadinta cid kasta oo war ka haysa in ay sheegto arrin Komishanka baadhiteeda Gacanta ku hayo.
   d) Waxay Maxkamada ka codsanayaan in la sii daayo cidkasta oo si aan sharciga waafaqsanayn loo xidhay
4. Qofka ama Hay'adda ku qanci waaya go'aamada maamul ee komishanku gaadho waxay Rafcaan uga qaadanayaa Maxkamada Sare muddo 30 cisho gudahood ah oo ka bilaabmanta maalinta go'aanka la gaadhsiiyo.
5. Go'aanka komishinku ee kama dambays noqdaa wuxuu u bislaanayaa fulin, waxaana loo marayaa fulintaas sida waafaqsan Xeerka Habka Madaniga, waxaana fulinta yeelanaya Maxakamadaha ay khusayso.

Qoddobka 28aad

Reebanaanta Garmaqalka

1. Ma banaana in Komishanku faro-geliyo dacwaddaha ay garmaqaladoodu ka socdaan Maxkamada.

2. Marka laga reebo dacwad geedi socodkeedii dib u dhac bilaa sabab ahi uu ku yimid ama xad gudub cadaana uu maamulku kula kacay, waxaa Komishanku warbixin sababaysan u gudbinaya Gudoomiyaha Maxkamada Sare oo ah Gudoomiyaha Guddida Cadaalada, si uu Gudoomiyuhu waajibkiisa arrintaa ku aadan uu uga guto.

Qoddobka 29aad
Dacwadaha Mudo-Dhaafka Ah

Ma banaana in dacwaddaha la hor-keeno komishanka in ka badan hal sano ka dib marka xad-gudubku ama maamul xumadu ay dhacday marka laga reebo dambiyada ku cad qoddobka 24aad faqrada 4aad ee Dastuurka JSL.

Qoddobka 30aad
Fursad u helida Komishanka ee xafiisyada Madaxda Qaranka

1. Gudoomiyaha Komishanka iyo xubnaha komishankuaba waa in ay fursad u helaan markasta oo ay u baahdaana la kulmi karaa M/waynaha, M/wayne ku xigeenka, Shirgudoonka labada Gole iyo Gudoomiyaha Maxakamada sare, marka ay hawl la xidhiidha shaqadooda ula kulmayaan.
2. Gudoomiyaha Komishanka, xubnaha kale ee Komishanka iyo guddiyada Komishanku waa in ay u furan yihiin oo markasta oo ay u baahdaan la kulmi karaan masuuliyiinka kale ee Dawlada sida wasiirada, wasiir ku xigeenada, xeer-ilaaliyaha guud, gudoomiyayaasha hay'adaha Dawlada ee Madaxa banaan iyo madaxda kale ee dawlada.

3. Dhammaan Madaxda iyo masuuliyiinta ku xusan faqradaha hore ee qoddobkan waxaa ku waajiba in ay tixgeliyaan talooyinka iyo soo jeedimaha komishanka qaranka ee xuquuqda Aadamaha.

Qoddobka 31aad
Xaqa Cabashada

1. Qof kasta oo ka cabanaya in xuquuqdiisii/deedii aadanimo iyo xoriyaadihiisa/heedii aasaasiga ahaa ay ku xadgudbeen Hay'ad Dawladeed, maamulada Dawlad Hoose ama Hay'ad loo igmay maamul bulsho, waxaa uu u caban karaa Komishanka.
2. Komishanku wuxuu si sharci ah u bilaabi karaa cabasho isagoo wakiil ka ah cabtaha /tada ama wakiilkiisa, marka uu Komishanku cabasho noocaas ah galayo waa in uu helaa ogolaanshaha cabtaha /tada ay ku wakiilanayso in Komishanku arrintaasi galo.
3. Cabashada waa in ay ahaataa qoraal, kana koobnaataa Magaca Cawdaha, Saxeexiisa, Cinwaankiisa oo dhammaystiran, cida laga cabanayo iyo duruufaha laga cabanayo oo faah-faahsan.

Qoddobka 32aad
Awooda Baadhista Komishanka

1. Komishanku waxaa uu u baadhi karaa cabashada si madaxbanaan.
2. Komishanku go'aankiisa uu ku bilaabayo baadhitaan kasta oo uu samaynayo waa in uu ku wargeliyaa hay'adda ay khusayso. Waana in la siiyaa muddo ay kaga soo jawaabto Hay'addaas tabashooyinka laga tirsanayo.

3. Hay'adda muddadaas ku guul daraysata in ay komishanka ugu soo gudbiso warbixintii looga baahnaa, waxaa komishanku qoraal ku waydiinaynaa hay'addaas sababaha ay u fulin wayday codsigii komishanka.
4. Komishanku waxa uu Hay'adda ka codsan karaa In su'aalo gaar ah wakhti xaddidan gudihii kaga soo jawaabto eedaha tabashada, wakhtigaas oo aan ka badnaan Karin 10 maalmood.
5. Isla muddaas ku xusan faqrada 4aad ee qoddobkan haddii ay hay'addu kaga soo jawaabi waydo waxa Komishanku go'aan ka gaadhaya cabashadaas.
6. Haddii natiijada badhitaanku muujiso fal gabood fal ku ah xuquuqda cabtaha ama uu maamul ahaan waxyeelo u gaystay; komishanku wuxuu soo saarayaa warbixin talooyin ku ladhan yihiin una gudbinayaa hay'adii ay khusaysay, si ay wax uga qabtaan.
7. Haddii gabood falku noqon waayo mid ay wax ka qaban karaan hay'adii ay khusaysay, ama haddii hay'adaasi wax ka qaban waydo, waxa komishanku warbixinta iyo talooyinkooda u gudbinayaan maamulka ka sareeya ama wax qabadkiisa leh.
8. Komishanku waxay dabagal ku samaynayaan, gabood-faladaas faqradaha hore lagu sheegay ilaa inta si dhamaystiran wax looga qabanayo.
9. Haddii xaaladaha ku xusan faqradaha (6& 7) ee qodobkan, lagu dhaqmi waayo talooyinkooda ama wax laga qaban waayo gabood-falkaas, waxay warbixinta sida ay wax u dhaceen iyo talooyinka wax lagaga qabanayo u gudbinayaan M/waynaha, & Golayaasha sharci dejinta, iyadoo ay waajib ku tahay M/waynaha in uu talooyinkaas komishanka ku dhaqmo.

10. Gabood-falada lagu sheegay faqradaha qodobkan komishanku wuxuu ku darayaa warbixintiisa sanadlaha ah ama warxibinaha lagu sheegay xeerkan, iyagoo ku xusaya gabood-falka la gaystay, cida loo gaysatay, hay'ada gaysatay, talooyinka ay ka bixiyeen, sida wax looga qaban waayey ama wax looga qabtay iyo sida ay u dabagaleen iyo tallaabooyinka ay ka qaateen

Qoddobka 33aad

Faro-gelinta Garmaqalada Komishanka

1. Ma banaana in farogalin lagu samayeeyo garmaqalada horyaal Komishanka.
2. Komishanku waa in uu u gutaa hawshiisa si madaxbanaani iyo dhex-dhexaadnimo ah oo waafaqsan Xeerkan.
3. Garmaqalada ka socda komishanka hortiisu waa in ay noqdaan qarsoodi, balse war-bixinada, go'aanadda, talo-bixinada iyo soo jeedimaha uu Komishanku sameeyaa waa in dadweynuhu heli karaa.
4. Waa lacag la'aan garmaqalada, go'aamada iyo talobixinada Komishanku.

Qoddobka 34aad

Baadhitaan La'aanta Komishanka ee Cabashada

1. Ka baaqashada baadhitaan ee Komishanku ku sameeyo cabasho, sababaha uu ku diiday cabashadaa waxaa uu ku sheegaya go'aan maamul.
2. Go'aanka maamulka ee uu ku diiday cabashadaa waxaa rafcaan looga qaadan karaa Maxkamada Sare.

Qoddobka 35aad

Ka Baaqashada Amarka Komishanka

1. Haddii aanu si ka duwan sharcigu u sheegin qof kasta oo ku guuldaraysta in uu hortago Komishanka, iyada oo looga yeedhay in uu horyimaado ama diida in uu dhaarto ama ka jawaabo su'aalo loo waydiiyey si sharciga waafaqsan ama diida qoraalo uu hayo oo ku saabsan arrin uu Komishanku gacanta ku hayo. Waxaa loo gudbinayaa Xeer Ilaaliyaha Guud isaga oo Maxkamad horteeda kaga oogaya dacwad si waafaqsan qoddobka 505aad Xeerka Ciqaabta Guud.
2. Xeer Ilaaliyaha Guud waxaa waajib ku ah in uu la hawlgalo Komishanka markasta oo ay hawl uga baahdaan sidaasna ay qoraal kaga codsadaan.

Qoddobka 36aad

Dhawr Sanaanta Xubnaha Komishanka

1. Xubinta Komishanka ah lama xidhi karo, lamana geyn karo Maxkamad haddii marka hore aan laga helin ogalaansho, Golaha Wakiilada, waxaa ka reeban marka lagu qabto isaga oo dembi faraha kula jira aan ciqaabtiisu ka yarayn **3** sanadood.
2. Xubnaha Komishanka, shaqaalaha Komishanka iyo cidkasta oo ka qayb gashay arrin Komishanku galay ama uu gacanta ku hayo laguma eedayn karo, fal hawshaa komishanka la xidhiidhana denbi looguma raaci karo.

Qoddobka 37aad

Markhaatiyada Komishanka

1. Komishanku waxa uu u yeedhan karaa, dhegeysana karaa markhaatiyo.
2. Markhaatiyada komishanka u yeedho, haddii loo baahdo waxaa la joogi kara la taliye sharci.
3. Komishanku waxaa uu awood u leeyahay in uu dhaariyo markhaatiga.
4. Caddayn kasta oo uu bixiyo markhaatigu waa la qorayaa.
5. Markhaatiyada la hawl gala Komishanka waxa ay leeyihiin dhawrsanaanta Komishanka oo kale mawduuca ay maragga ka yihiin.

CUTUBKA 5aad

Qoddobka 38aad

Warbixinta Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha

1. Komishanku waxay u gudbinayaan warbixin sannad kasta dhamaadkiisa (Dec.) Madaxweynaha iyo Golaha Baarlamaanka. Waxa kale oo ay u gudbinayaan war bixino gaar ah Madaxweynaha iyo Golayaasha Baarlamaanka (Guurtida iyo Wakiilada) haddii loo baahdo.
2. Warbixin sanadeedka Komishanka Gudbinayaa sida ku xusan Qoddobkan waxay ka koobmaysaa xaalada guud ee Xuquuqda Aadamaha dalka ee xiligaas iyo dhacdooyin gaarka ah ee mudan in warbixin gaar ah laga sameeyo.
3. Warbixinta gaarka ah waa in muddo bil guddaheed ah ay ku gudbiyaan laga bilaabo maalinta dhacdada, waana la kordhin karaa muddada haddii ay baadhistu dhamaan waydo, waase in aanay ka badnaan sadex bilood.

Qoddobka 39aad
Xogwaraysi

1. Golayaasha xeer-dejintu way u yeedhi kraan komishanka ama Gudoomiyaha Komishanka si ay wax uga waydiiyaan arrimo shaqadooda la xidhiidha.
2. Guddiga Golaha wakiilada u qaabilsan xuquuqda Aadamaha, waxay u yeedhan karaan Gudoomiyaha Komishanka ama xubnaha komishanka si ay wax uga waydiiyaan ama uga xog waraystaan hawlo la xidhiidha shaqada komishanka ama khilaaf komishanka dhexdiisa ah.
3. Guddiga faqrada hore ku sheegan waxay komishanka siin karaan talooyin hawshooda la xidhiidha.
4. Marka ay muuqdaan xaaladaha ku xusan faqrada 1aad ee Qoddobka 21 aad, ama cabashooyin la garawsan karo oo xaaladahaa ku saabasan ay soo gaadhaan guddiga Golaha wakiilada u qaabilsan Xuquuqda Aadamaha waxay baadhis ku samaynayaan cabashooyinkaa, iyagoo ka soo diyaarinaya warbixin talooyin iyo soo jeedimo xambaarsan Golahana u soo gudbinaya.
5. Goluhu talooyinka iyo warbixinta Guddiga markay ku haboon tahay waxay Goluhu u gudbin karaan M/waynaha; haddaanay ka qaadan talaabooyinka ku sheegan Qoddobka 21 aad ee xeerkan.

Qoddobka 40aad
Khilaafka Komishanka

1. Haddii uu soo baxo khilaafaad xubnaha komishanka dhexdooda, Guddi Golaha u qaabilsan Xuquuqda Aadamaha waxay isu keenayaan xubnaha komishanka waxayna talo ugu soo jeedinayaan in ay dhexdooda ka dhamaystaan.
2. Haddii ay suurtageli waydo in xubnaha komishanku dhexdooda khilaafka ka dhamaystaan, waxay dhegaysanayaa dhinacyada is khilaafsan, iyagoo markasta ku dedaalaya in ay khilaafka sulux dhinacyadu ku wada qancaan ka gaadhaan; waxayna ka soo saari karaan go’aamo iyo talooyin ay khilaafka ku soo af-jarayaan.
3. Haddii khilaafku soo noqnoqdo ama go’aamada iyo talooyinka guddiga la qaadan waayo, waxay Guddigu go’aamadooda iyo tallooyinkooda u gudbinyaan Golaha oo u gudbinaya M/waynaha haddii aanu golaha laftiisu qaadin tallaabooin waafaqsan xeerkan.
4. M/waynuhu waa in uu tixgeliyaa go’aamada iyo talooyinka golaha ee ku xusan faqrada hore.

CUTUBKA 6aad

Qoddobka 41aad
Dhaqaalaha Komishanka

1. Komishanka Qaran ee Xuquuqda Aadamaha waxay dhaqaalaha ka helayaan.
   a. Qorshaha dhaqaale ee miisaaniyada Qaranka loogu qoondeeyey.
   b. Kaalmada Hay’addaha Caalamiga ah.
   c. Deeqaha gaarka ah.
2. Dhamaan dhaqaalaha Komishanka Qaran ee ay helaan iyo kharashkoodaba waa in ay ka muuqato warbixin sannadeedka Komishanka.

3. Komishanka Qaran waxay yeelanayaan Bank Accounts ku salaysan qaabkooda shaqo.
4. Xisaab xidh sannadeedka Komishanka waxa weeyaan dhamaadka sannadka (December)
5. Xubnaha komishanku waxay yeelanayaan Gunno Madaxweynuhuna ku soo saaro Digreeto.

Qoddobka 42aad

Dhaqan-galka

Xeerkani waxa uu dhaqan gelayaa marka uu ansixiyo Golaha Baarlamaanka (Golaha Wakiilada iyo Golaha Guurtida) Madaxweynuhuna saxeexo.

Alla Mahad Leh